
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.63 | DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021\(114\)01](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2021(114)01)

ГОНЧАРЕНКО Олена

Д. ю. н., доцент, професор кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Київського національного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

E-mail: o.goncharenko@knute.edu.ua

ORCID: 0000-0002-0178-2003

МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АРБІТРАЖ ЯК САМОРЕГУЛІВНА ІНСТИТУЦІЯ

Розглянуто особливості міжнародного комерційного арбітражу як саморегулівної інституції. Встановлено, що враховуючи генезу та завдяки наявності широкого обсягу якісних і кількісних можливостей саморегулювання, міжнародний комерційний арбітраж здатний ефективно реагувати на виклики сьогодення. Визначено, що третейський суд, який є частиною системи інституціоналізації саморегулівних механізмів, посів одне з важливих місць та вказує на спроможність бізнесу врегулювати суперечки самостійно, не звертаючись до державних інструментів. З'ясовано функціональне призначення міжнародного комерційного арбітражу як саморегулівної інституції, зокрема швидко змінюватися й водночас бути універсальною та зрозумілою процедурою для бізнесу, що походить із різних держав.

Ключові слова: міжнародний комерційний арбітраж, саморегулювання, третейський суд, саморегулівна інституція, бізнес, господарська діяльність, розгляд спорів.

Постановка проблеми. Проблематика розгляду міжнародного комерційного арбітражу через призму саморегулювання не вивчена в усіх ракурсах і різноманітті. Це питання є особливо актуальним, коли комерційні підприємства звертаються за захистом своїх порушених прав до міжнародного комерційного арбітражу в умовах гібридної війни. Важливо визначити, якими особливостями наділений міжнародний комерційний арбітраж як процесуальний засіб саморегулювання; чи здатний міжнародний комерційний арбітраж надати ефективного захисту суб'єктам господарювання в сучасних умовах, враховуючи

© Гончаренко О., 2021

виклики, пов'язані з цифровою економікою (яка є найдинамічнішим саморегульним механізмом), екологічними змінами, гібридними війнами тощо.

Метою дослідження є визначення особливостей міжнародного комерційного арбітражу як саморегульної інституції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику саморегулювання бізнесу та відповідних інституційних засобів з точки зору права в різні часи вивчали: М. Коен та А. Сундарараджан, Г. Куніберті, Р. Аппельбаум, В. Фельстінер, В. Геснер, Ів. Дезалай, Б. Гарт, О. Подцерковний, В. Хауфлер [1–6].

М. Коен та А. Сундарараджан, досліджуючи питання саморегулювання та інновацій в економіці, розглядають саморегулювання як природний побічний продукт економічного обміну [1, с. 132]. Г. Куніберті пропонує фундаментальне переосмислення консенсусної основи арбітражу та стверджує, що арбітраж має стати типовим (за замовчуванням) способом вирішення міжнародних комерційних спорів (*the default mode of resolution in international commercial disputes*) [2]. Однак попри активну роль міжнародного комерційного арбітражу у врегулюванні спорів між суб'єктами господарювання, питання засад, елементів та інших особливостей саморегулювання арбітражу не досліджено належним чином.

Матеріали та методи. Під час дослідження використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання: діалектичний, системний, синергетичний, формально-логічний, узагальнення, функціональний, порівняльне правознавство. Інформаційною базою дослідження стали міжнародні договори, національне законодавство, рішення міжнародних комерційних арбітражних судів, державних судів, праці вітчизняних і закордонних науковців.

Результати дослідження. Існування міжнародного комерційного арбітражу пояснюють фактором міжнародної саморегуляції (*international self-regulation*) у міжнародному бізнесі [3]. В. Хауфлер розглядає питання саморегулювання галузі у глобалізаційному вимірі через публічну роль приватного сектору (*a public role for the private sector*) [6]. Ів Дезалай та Б. Гарт визначають міжнародний комерційний арбітраж як приватний арбітраж, автономне правове поле (*private arbitration, autonomous legal field*) [4]. О. Подцерковний зазначає, що «...глибоко опанувати питання міжнародного комерційного арбітражу, як і будь-якої іншої спеціальної сфери, можна лише якщо перейнятися духом відповідного регулювання, тонкою гранню взаємодії саморегулятивних засад арбітражу й публічного правопорядку у державі» [5]. Не зайвим буде зазначити, що одним із дієвих інструментів саморегулювання сфери господарювання буде побудова системи врегулювання спорів, яка серед іншого включає міжнародний комерційний арбітраж (МКА).

МКА є особливим «псевдосудовим» механізмом врегулювання спорів, що застосовується суто за згодою сторін. Винятком з цього правила є особлива категорія інвестиційних спорів, яка врегулюється на основі так званих «парасолькових угод», тобто спеціальних міжнародних договорів, у яких держава надає згоду на обов'язковість врегулювання спорів за допомогою арбітражів. Саме демократія забезпечує діяльність різноманітних організацій, сприяє їхній автономії, вільному розв'язанню питань у певних сферах суспільства незалежно від органів державної влади [7, с. 30]. МКА є основним інституційним механізмом для врегулювання спорів між сторонами й не може бути додатковим для державного судового процесу або ж передувати йому. Саморегульним елементом у цьому разі буде можливість сторін на власний розсуд обрати арбітраж (інституційний чи разовий) та укласти арбітражну угоду, домовитися про місце арбітражу, мову, кількість арбітрів, можливість оскарження рішення тощо (тобто про низку можливих елементів, що включає арбітражна угода та які допускаються у межах арбітражу).

Медіація, консоліація, переговори та інші альтернативні методи врегулювання спорів можуть бути обов'язковою попередньою підставою для вирішення спору між сторонами в разі їхньої домовленості, що також характеризує арбітраж як саморегульний інструмент. Ознаки саморегулювання альтернативних механізмів врегулювання спорів визначають у своїх працях Н. Мазаракі [8], О. Можайкіна [9]. Якщо ж за їхньою допомогою неможливо врегулювати спори, сторони можуть звернутися до основних механізмів: державного судового розгляду або міжнародного комерційного арбітражу.

Альтернативні методи врегулювання спору виникли раніше, ніж судова система, і саме завдяки саморегульним властивостям використовуються зараз як ефективні методи. Середньовічні гільдії практикували саморегулювання у формі встановлення правил торгівлі, перевірки ринків, оцінювання якості товарів і визначення методів, за допомогою яких врегульовувався спір. Суди ринків, ярмарків і портів, купецьких гільдій міст та їхніх союзів намагалися виносити свої рішення відповідно до принципів *ex aequo et bono* (тобто як «дружній посередник», справедливо) і в максимально короткий строк. В Україні перші об'єднання ремісників утворювалися ще за часів Київської Русі. Прототипи саморегульних організацій у державах європейського регіону існували доволі давно. Розв'язання спорів у рамках таких організацій залишилося у спадок і для нас. Пристосування тих чи інших систем саморегулювання до історичних умов породило різноманіття його історичних форм та інструментів. У складі сучасних саморегульних організацій утворюються третейські суди. Як бачимо – це успадкована традиція від середньовічних саморегульних організацій.

Міжнародний комерційний арбітраж є автономною, унікальною системою з особливими закономірностями зародження, становлення та

розвитку. Цей інструмент створений як певний уніфікований механізм врегулювання спорів, що є зрозумілим та зручним для представників бізнес-середовища всіх держав. Об'єктивність розгляду спорів і незалежність арбітрів є безумовною перевагою. МКА має ознаку адаптивності, що підкреслюється швидкістю та гнучкістю удосконалення правового регулювання його діяльності відповідними саморегулювними організаціями [10, с. 227].

Усі суб'єкти комерційних відносин потенційно мають здатність до саморегулювання. Ініціативність і самостійність ведення комерційної діяльності є тому запорукою. Підприємець на початковому етапі саморегулювання обирає собі контрагента, визначає умови договору, порядок врегулювання спору. На вторинному рівні суб'єкти комерційної діяльності створюють відповідні саморегулювні організації для представництва, захисту своїх інтересів. За таких саморегулювних організацій і формуються відповідні арбітражні суди.

Міжнародні комерційні арбітражні суди (МКАС) створюються переважно при саморегулювних організаціях. Саморегулювні організації розрізняються за критеріями відповідно до: галузі (сфери, ринку, є також міжгалузеві), рівня (міжнародні, національні, локальні), назви, організаційної форми та інше. Як правило, великі саморегулювні організації до своєї структури включають органи врегулювання спорів, зокрема й третейські суди. Потужні міжнародні торгові палати, торгово-промислові палати, зовнішньоторгові комісії, спеціалізовані бізнес-асоціації як саморегулювні організації створюють у своїй структурі МКАС з метою кваліфікованого та об'єктивного врегулювання спорів між учасниками комерційних спорів. Завдяки важливості та ролі, яку відіграють МКАС, вони зазвичай реєструються як окрема від торгової палати юридична особа.

Арбітраж – це механізм, що актуально врахує потреби бізнес-спільноти та визначає особливу процедуру захисту їхніх інтересів. У цьому проявляється функціональне призначення МКА як саморегулювної інституції: швидко змінюватися й водночас бути універсальною та зрозумілою процедурою для бізнесу, який походить із різних держав [10, с. 226].

Рішення третейського суду може бути визнано та виконано відповідно до Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 року – універсального міжнародного договору. Жодного міжнародного договору, що визнавав би силу рішень державних судів на глобальному рівні, не існує. Отже, міжнародна спільнота підтвердила довіру до недержавних саморегулювних інституцій. Третейський суд, який є частиною системи інституціоналізації саморегулювних механізмів, посів одне з важливих місць і вказує на спроможність бізнесу врегулювати суперечки самостійно, не звертаючись до державних інструментів. Взаємодія між контрагентами в арбітражі відбувається на основі принципу диспозитивності, рівності у межах,

визначених законодавством та міжнародними договорами, регламентом відповідної арбітражної інституції. Ключову роль відіграє угода між учасниками арбітражного процесу, яка є першоджерелом відносин між сторонами. Міжнародний комерційний арбітраж належить до елементів інституційної системи саморегулювання. Він діє в межах імперативних норм держави та на основі міжнародних договорів.

Таке міжнародне сприяння діяльності третейських судів призвело до того, що їх сприймають відділено від саморегулювних організацій, при цьому на національному рівні окремої держави приймається закон, що регулює діяльність цього інструменту саморегулювання. Отже, третейські суди можуть визнаватися як самостійний механізм врегулювання спорів між суб'єктами господарювання.

Вивчення проблематики протидії та захисту від гібридної війни за допомогою МКА є важливим напрямом сучасних наукових досліджень. Він відрізняється від інших засобів захисту в умовах гібридної війни, що вже стали «традиційними»: інформаційних, організаційних, суто військових. Міжнародний комерційний арбітраж є фактично приватним засобом захисту, який, однак, має важливий політичний і публічний ефект. Це напрям доволі багатоаспектний та обумовлений особливостями МКА.

Для України та держав Європейського Союзу показовим є розгляд спорів у арбітражах, спрямований на захист інвестицій, відповідачем у яких є Російська Федерація. Правовою підставою для юрисдикції МКА у справах щодо націоналізації та експропріації власності на території Криму є Угода між Кабміном України та урядом РФ про заохочення та взаємний захист інвестицій від 27.11.1998 р. Реакція на позитивні рішення арбітражних судів для українських підприємств з боку держави-агресора доволі передбачувана: вона не визнає рішення, а також вказує на відсутність юрисдикції арбітражного суду щодо цих спорів. Російські компанії також позивалися проти України на основі Угоди між Кабміном України та урядом РФ про заохочення та взаємний захист інвестицій від 27.11.1998 року. Відома справа *РАО Tatneft v Ukraine* [11].

Перелік інвестиційних справ, що розглядаються МКА, позивачами у яких є українські підприємства проти Російської Федерації, є доволі великим. Можна спрогнозувати, що у результаті вже постановлених на користь українських підприємств рішень такий список буде значно доповнений завдяки позовам від інших українських підприємств, а також фізичних осіб. Крім того, такий позитивний досвід є показовим і для інших держав, що втратили частину території внаслідок сучасної російської агресії. Зокрема компаній Грузії, Молдови та інших держав на основі позитивних прецедентів, а також міжнародних договорів, що можуть звертатися до міжнародних комерційних судів.

Так діє Угода між урядом Російської Федерації і урядом Республіки Молдова про заохочення та взаємний захист капіталовкладень від 17 березня 1998 року, в якій передбачено аналогічний механізм вибору арбітражного суду, як і в тому, де стороною є українська держава.

Оскарження, визнання та виконання рішень міжнародних комерційних судів – це провадження, що пов'язані з державною судовою системою, тож і елементів саморегулювання арбітражу тут доволі мало. Арбітражні рішення мають бути подані у відповідній формі, процедурі, можуть бути скасовані з визначених підстав. Проте навіть скасоване арбітражне рішення можна виконати через неоднозначне тлумачення ст. 5 Нью-Йоркської конвенції про визнання й приведення у виконання іноземних арбітражних рішень (далі – Нью-Йоркська конвенція). Наприклад, суди Франції (справа *Hilmarton*), США (справа *Chromalloy*) надавали дозвіл на виконання таких рішень. У цьому зв'язку можна пригадати також справи *Yukos*. Так, скасовані в РФ рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті РФ (Визначення ВАС РФ від 10.12.2007. № 14955/07, № 14956/07*) визнані та виконані в Нідерландах (*Netherlands*, 2010. No. 34, *ОАО Rosneft (Russian Federation) v. Yukos Capital s.a.r.l. (Luxembourg)* [12] і США (*Yukos Capital S.A.R.L. v. OJSC Oil Company Rosneft*) [13] через упередженість суддів, які розглянули питання про скасування та недовіру до судової системи РФ.

У разі відмови у скасуванні рішення МКАС можна визнавати та виконувати рішення в усіх країнах – учасниках Нью-Йоркської конвенції. Звичайно, не йдеться про виконання рішень на території Росії. Практика визнання та виконання рішень, постановлених МКА на користь українських компаній, у Росії негативна в останні роки. Російські суди, посиляючись переважно на невідповідність публічному порядку, відмовляють у визнанні та виконанні рішень арбітражних судів. Наприклад, у справі *LLC «Агропродэкспорт» (Україна) до LLC «Викейт плюс»* у виконанні рішення відмовлено на підставі невідповідності публічному порядку, до того ж не зазначено, у чому полягала ця невідповідність (Ухвала від 08.02.2019 р. за справою № А41-15132/2018). Ще в одній справі Приватного акціонерного товариства «Термолайф» (Україна) до *LLC «Термолайф РУС»* також відмовлено у визнанні та виконанні рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України на підставі невідповідності публічному порядку, однак «цікавою», з точки зору міжнародного та національного права, є аргументація щодо розуміння змісту «публічного порядку». Спочатку арбітражний суд м. Москви відмовив у задоволенні заяви про виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України, аргументуючи тим, що застосовано Віденську конвенцію про договори міжнародної купівлі-продажу 1980 року і не

* Усі цитати з іншомовних джерел наведено у перекладі автора статті.

застосовувалося матеріальне право України, яке узгоджено сторонами в п. 6.12 Договору, а також відсутністю доказів належного повідомлення відповідача про розгляд за його фактичною адресою. Хоча зазначена Конвенція є частиною національного законодавства України. Потім Верховний Суд РФ не погодився з такою аргументацією і навів нову, не менш абсурдну: «Згідно з рішенням іноземного третейського суду позивач надав до МКАС при ТПП України лист від 28 вересня 2016 р., підписаний генеральним директором «Термолайф РУС» і адресований цьому третейському суду, в якому відповідач підтвердив наявність заборгованості. Зазначені обставини свідчать про фактичну відсутність спору між вищеназваними сторонами. Подібна поведінка учасників цивільного обороту є способом незаконного використання третейського розгляду, оскільки спрямована не на звернення до третейського суду як засобу вирішення спору згідно з його правовою природою, а на використання третейського розгляду з метою зловживання правом. Вказані інтереси порушують публічний порядок РФ і судовому захисту не підлягають» (Постанова ВАС РФ від 25.01.2018. № А40-169144/17). Такі приклади стали звичайною практикою російських судів щодо підприємств з України та є частиною гібридної війни вже в приватноправовій площині, де задіяні органи державної влади (суди).

Враховуючи особливість міжнародного комерційного арбітражу як глобальної саморегульованої інституції, виконання рішення якої базується на універсальному міжнародному договорі, ексекватування рішень можливе у різних державах світу. Врегулювання спорів в умовах гібридної війни можна назвати «гібридними інвестиційними спорами» або ж «гібридними комерційними спорами» залежно від об'єкта спору.

Висновки. Міжнародний комерційний арбітраж є інструментом саморегулювання. Враховуючи генезу розвитку арбітражу, можна дійти висновку, що саме завдяки наявності широкого обсягу якісних і кількісних можливостей саморегулювання МКА здатний ефективно реагувати на виклики сьогодення.

Комерційні підприємства можуть захищати свої інтереси в умовах сучасної гібридної війни, використовуючи різноманітні юрисдикції, включаючи приватний міжнародний арбітраж як засіб саморегулювання на глобальному рівні. Міжнародний комерційний арбітраж у певних категоріях спорів фактично є єдиним реальним інструментом захисту порушених прав суб'єктів господарської діяльності в умовах гібридної війни. Явними його перевагами є наявність міжнародних «парасолькових» угод про взаємний захист інвестицій та універсального механізму забезпечення виконання рішень. Відповідно до цього механізму рішення можуть бути виконані у будь-якій державі, де знаходиться майно боржника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cohent, M. and Sundararajant, A. Self-Regulation and Innovation in the Peer-to-Peer Sharing Economy University of Chicago Law Review Online. 2017. Vol. 82. Iss. 1. Art. 8. P.116-133.
2. Cuniberti, G. Rethinking international commercial arbitration: Towards default arbitration. Edward Elgar Publishing, London. 2017.
3. Appelbaum, Richard P., Felstiner, William L. F. and Gessner, Volkmar. 2001. Rules and networks: the legal culture of global business transactions. Oxford; Portland: Hart Pub. 427 p.
4. Dezalay, Y. and Garth, Bryant G. 1996. Dealing in Virtue: International Commercial Arbitration and the Construction of a Transnational Legal Order. University of Chicago Press.
5. Подцерковний О. П. Процедури міжнародного комерційного арбітражу та порядок виконання (оспорювання) його рішень як новий правовий кластер. Нью-Йоркська конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень: 60-річна історія успіху. Збірник доповідей і статей до V Міжнародних арбітражних читань пам'яті академіка І. Г. Побірченка. Київ: 2019. с. 94-101. URL: <https://coordynata.com.ua/procedurimiznarodnogo-komercijnogo-arbitrazu-ta-poradok-vikonanna-osporuvanna-jogo-risen-ak-novij-pravovij-klaster>.
6. Haufler, V. 2001. A Public Role for the Private Sector: Industry Self-Regulation in a Global Carnegie Endowment for International Peace. Carnegie Endowment for Int'l Peace (August 1, 2001). 160 p.
7. Гончаренко О. М. Конституційні засади саморегулювання господарської діяльності. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1 (84). С. 28-36.
8. Мазаракі Н. А. Основоположні ідеї інституту альтернативного вирішення спорів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 6. С.112-118.
9. Можайкіна О. С. Сутність принципу добровільності в медіації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. 2020. Т. 1. Вип. 61. С. 77-79.
10. Гончаренко О. М. Теоретико-правові засади саморегулювання господарської діяльності: дис. ... докт. юрид. наук за спеціальністю 12.00.04. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака. Національна академія правових наук України. Київ, 2020. 489 с.
11. PAO Tatneft v Ukraine [2018] EWHC 1797 (Comm) (13 July 2018) England and Wales High Court (Commercial Court) Decisions. [online]. URL: [https://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/Comm/2018/1797.html&query=\(Ukraine-Russia\)+AND+\(BIT\)](https://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/Comm/2018/1797.html&query=(Ukraine-Russia)+AND+(BIT)). (accessed 31 January 2019).
12. Netherlands, 2010. No. 34, OAO Rosneft (Russian Federation) v. Yukos Capital s.a.r.l. (Luxembourg), Hoge Raad [Supreme Court], First Chamber, 09/02565 EE, 25 June 2010. Yearbook Commercial Arbitration. Vol. XXXV. P. 423-426.
13. Yukos Capital s.a.r.l. v. OJSC Oil Company Rosneft [online]. URL: <http://www.pravo.ru/store/interdoc/doc/131/Yukos.pdf>. (accessed 21 October 2017).

Стаття надійшла до редакції 23.01.2021.

Honcharenko O. International commercial arbitration as a self-regulatory institution.

Background. *It is important to determine the features of international commercial arbitration as a procedural means of self-regulation. Is international commercial arbitration able to provide effective protection to businesses in today's environment, considering the challenges of the digital economy (which is the most dynamic self-regulatory mechanism), environmental changes, hybrid wars, and so on?*

Analysis of recent research and publications. *The issues of principles, elements and other features of arbitration self-regulation have not been properly investigated.*

The aim of the study is to determine the features of international commercial arbitration as a self-regulatory institution.

Materials and methods. *During the study, both general scientific and special methods of cognition were used: dialectical, systemic, synergetic, formal-logical, generalization, functional, comparative jurisprudence. Information base of the research – international agreements, national legislation, decisions of international commercial arbitration courts, decisions of state courts, works of domestic and foreign scientists.*

Results. *International commercial arbitration is an autonomous, unique system with special laws of origin, formation and development. This tool was created as a unified dispute settlement mechanism that is clear and convenient for the business community of all countries. International commercial arbitration has a sign of adaptability, which is emphasized by the speed and flexibility of improving the legal regulation of its activities by relevant self-regulatory organizations.*

Challenging, recognizing and enforcing the decisions of international commercial courts are proceedings that are related to the state judicial system, so the elements of self-regulation of arbitration are quite few.

Dispute settlement in a hybrid war can be called a «hybrid investment dispute» or a «hybrid commercial dispute», depending on the subject matter of the dispute.

Conclusion. *The arbitration court, which is part of the system of institutionalization of self-regulatory mechanisms, has taken one of the important places and points to the ability of business to resolve disputes independently, without resorting to government instruments.*

Functional purpose of international commercial arbitration as a self-regulatory institution: to change quickly and at the same time to be a universal and clear procedure for business originating from different countries.

Keywords: international commercial arbitration, self-regulation, arbitration court, self-regulatory institution, business, economic activity, dispute resolution.

REFERENCES

1. Cohent, M., & Sundararajant, A. (2017). Self-Regulation and Innovation in the Peer-to-Peer Sharing Economy University of Chicago Law Review Online. (Vol. 82, Iss. 1, Art. 8), (pp.116-133) [in English].

2. Cuniberti, G. (2017). Rethinking international commercial arbitration: Towards default arbitration. Edward Elgar Publishing, London [in English].
3. Appelbaum, Richard P., Felstiner, William L. F., & Gessner, Volkmar (2001). Rules and networks: the legal culture of global business transactions. Oxford; Portland: Hart Pub. [in English].
4. Dezalay, Y., & Garth, Bryant G. (1996). Dealing in Virtue: International Commercial Arbitration and the Construction of a Transnational Legal Order. University of Chicago Press [in English].
5. Podtserkovniy, O. P. (2019). Procedury mizhnarodnogo komercijnogo arbitrazhu ta porjadok vykonannja (osporjuvannja) jogo rishen' jak novyj pravovyj klaster. N'ju-Jorks'ka konvencija pro vyznannja ta vykonannja inozemnyh arbitrazhnyh rishen': 60-richna istorija uspihu [Procedures of international commercial arbitration and the procedure for execution (contestation) of its decisions as a new legal cluster. New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A 60-Year Story of Success]. *Zbirnyk dopovidej i statej do V Mizhnarodnyh arbitrazhnyh chytan' pam'jati akademika I. G. Pobirchenka – Collection of reports and articles to the V International Arbitration Readings in memory of Academician I.G. Pobirchenko*. Kyi'v, (pp. 94-101) [in Ukrainian].
6. Haufler, V. (2001). A Public Role for the Private Sector: Industry Self-Regulation in a Global Carnegie Endowment for International Peace. Carnegie Endowment for Int'l Peace (August 1, 2001) [in English].
7. Goncharenko, O. M. (2016). Konstitutsiyni zasadi samoregulyuvannya gospodarsko Yidiyalnosti [Constitutional principles of self-regulation of economic activity]. *Zovnishnya torgivlya: ekonomika, finansi, pravo – Foreign trade: economics, finance, law, 1 (84)*, 28-36 [in Ukrainian].
8. Mazaraki, N. A. (2018). Osnovopolozhni IdeYi Institutu alternativnogo virishennya sporiv [Fundamental ideas of the institute of alternative dispute resolution]. *Naukoviy visnik publichnogo ta privatnogo prava – Scientific Bulletin of Public and Private Law, 6*, 112-118 [in Ukrainian].
9. Mozhaykina, O. S. (2020). SutnIst printsipu dobrovilnosti v medIatsiYi [The essence of the principle of voluntariness in mediation] *Naukoviy visnik Uzhgorodskogo natsIonalnogo universitetu. Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law, (Vol. 1, Iss. 61)*, (pp. 77-79) [in Ukrainian].
10. Honcharenko, O. M. (2020). Teoretiko-pravovi zasadi samoregulyuvannya gospodarskoi diyalnosti: dis. ... dokt. jurid. nauk za spetsIalnIstyu 12.00.04 Naukovo-doslidnyj instytut pryvatnogo prava i pidpryjemnyctva imeni akademika F. G. Burchaka Nacional'na akademija pravovyh nauk Ukrai'ny [Theoretical and legal principles of self-regulation of economic activity: dis. ... Dr. of jurid. sciences, specialty 12.00.04. Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship named after Academician F.G. Burchak. National Academy of Legal Sciences of Ukraine]. Kiyiv [in Ukrainian].
11. PAO Tatneft v Ukraine (2018). EWHC 1797 (Comm) (13 July 2018) England and Wales High Court (Commercial Court) Decisions. [online]. Retrieved from [https://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/Comm/2018/1797.html&query=\(Ukraine-Russia\)+AND+\(BIT\)](https://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/Comm/2018/1797.html&query=(Ukraine-Russia)+AND+(BIT)). (accessed 31 January 2019) [in English].
12. Netherlands (2010). No. 34, OAO Rosneft (Russian Federation) v. Yukos Capital s.a.r.l. (Luxembourg), Hoge Raad [Supreme Court], First Chamber, 09/02565 EE, 25 June 2010. Yearbook Commercial Arbitration. Volume XXXV: 423-426 [in English].
13. Yukos Capital s.a.r.l. v. OJSC Oil Company Rosneft. [online]. Retrieved from <http://www.pravo.ru/store/interdoc/doc/131/Yukos.pdf>. (accessed 21 October 2017) [in English].